

Черняк Сергій Володимирович,

Полтавський національний технічний університет імені Ю. Кондратюка, магістрант

Птащенко Ліана Олександрівна,

доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і банківської справи

БОРГОВА БЕЗПЕКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Державний кредит у нинішніх умовах господарювання постає одним з найважливіших елементів фінансової системи, інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та реалізації економічної стратегії розвитку держави. Проте, активне використання цього інструменту призводить до збільшення обсягів державного боргу, що може стати реальною загрозою борговій безпеці. В Україні за роки її незалежності формування державного боргу відбувалося значною мірою хаотично, під впливом потреб оперативного фінансування, поточних потреб бюджетних видатків, що наклало свій відбиток на його структуру та обсяги [5, с. 41].

Питання оцінки боргової безпеки України та її впливу на фінансову безпеку на сучасному етапі не вирішені. Це породжує небезпеку повторення негативного досвіду державних запозичень початку 90-х років.

В умовах глобалізації, коли більшість країн інтегрувалися до світового економічного простору для забезпечення власної конкурентоспроможності та сталого економічного розвитку, стратегією України теж має бути євроінтеграція. Для закріплення позицій серед розвинених країн, Україні необхідно вирішити питання забезпечення боргової та фінансової безпеки.

Проблема боргової безпеки та державного боргу є предметом багатьох досліджень та висвітлюється в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Д. Рікардо, Дж. Кейнса, Р. Барро, Д. Бьюркевича, Ш. Планкарта, Р. Девіса, А. Лернера, Ф. Фрідмана, М. Карлберга, Ф. Модільяні, Р. Масгейва, А. Єріна, В. Андрушенка, Б. Болдирева, В. Федорова, Л. Красавіна, Ю. Осіпова, В. Сутоміна, О. Барановського, А. Сухорукова, В. Козлюка, Д. Елмендорфа, З. Лютого, А. Вавилова, О. Плотнікова, Т. Вахненко, Ю. Алексєєва, Н. Зражевської, Я. Онищука, І. Луніної, Р. Бубеля, О. Царука, Г. Менківа, Дж. Стігліца, Р. Бьоттгера, Е. Долана, П. Кругмана, Е. Скедтона, Р. Лівайна, Ф. Мішкіна, А. Сантомеро, У. Томпсона. У роботах цих авторів висвітлюються окремі питання стосовно фінансової політики держави, державного боргу та управління ним, проблеми боргової політики держави та її оцінки, але в них немає єдиної точки зору щодо використання конкретних індикаторів боргової безпеки (наприклад, безпечним у світовій практиці вважається рівень зовнішнього боргу, що не перевищує 60% ВВП, за вимогою Маастрихтської угоди державний борг не повинен перевищувати 60 % ВВП країни – натомість відповідно до методики Світового банку критичним рівнем державного зовнішнього боргу є 50 % від ВВП. О. Барановський рекомендує граничне значення 25%, а А. Ілларіонов – 30% [4].

Метою дослідження є висвітлення боргової безпеки держави, як однієї зі складових фінансової безпеки, та визначення її сучасного стану.

Фінансова безпека містить такі складові: бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека, боргова безпека, безпека страхового ринку, безпека фондового ринку.

Згідно статті 2 Бюджетного Кодексу України державний борг – загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору

[1].

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України», боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [3].

На рівень боргової безпеки впливають такі чинники:

– ступінь інформаційного та нормативно-правового забезпечення боргової політики держави;

- стратегія боргової політики держави;
- структура державного боргу;
- рівень соціально-економічного розвитку;
- напрямок політичного та економічного курсу держави;
- «борговий досвід» держави тощо [2].

Згідно з Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. № 60 було розроблено Методику розрахунку рівня економічної безпеки України, де офіційно визначено 5 показників економічної безпеки та їх граничні значення в Україні, серед яких показники боргової безпеки:

- 1) відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП;
- 2) рівень зовнішньої заборгованості на 1 особу;
- 3) відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг;
- 4) відношення сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету;
- 5) відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг.

Таблиця 1

Індикатори стану боргової безпеки України відповідно до методики
Міністерства фінансів

Показник	Граничне значення	Значення на 31.12.2012 р.
Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	не більше 55	38,82
Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25	15,73
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	не більше 200	575,50
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70	31,84
Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 12	1,68
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходу державного бюджету, %	не більше 20	3,19
Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	не більше 30	14,33

Як бачимо, за усіма показниками, крім рівня зовнішньої заборгованості на 1 особу (\$575,5), Україна перебуває в межах допустимих значень, що є позитивним фактором та надає певного запасу міцності за умов погіршення макроекономічної ситуації.

Основними ризиками зростання рівня державної заборгованості у 2013 році є:

- посилення нестабільності та невизначеності глобальних економічних тенденцій та економічної динаміки, що матиме наслідком зниження попиту на продукцію вітчизняної

металургійної та хімічної промисловості;

- наявність ризику девальвації національної грошової одиниці;
- очікуване погіршення динаміки надходжень Державного бюджету України разом із збільшенням податкових витрат для стимулювання ділової активності;
- зростання обсягів внутрішнього державного боргу внаслідок відстрочення чергового траншу від Міжнародного валютного фонду.

Причинами погіршення показників боргової безпеки є: щорічний дефіцит бюджету та платіжного балансу, значне перевищення експорту над імпортом, криза функціонування пенсійної системи, непривабливий для інвесторів інвестиційний клімат в країні, високий ступінь залежності України від імпортованих енергоносіїв, не виважена політика держави щодо управління боргом, малоефективний контроль за використанням запозичень

Наслідками збільшення державного боргу є: зростання інфляції високими темпами, випередження цін над виплатами заробітних плат, залежність країни від кредиторів та збільшення зобов'язань України виконувати їх умови, девальвація національної валюти, а отже і погіршення рівня якості життя населення, зменшення їх реальних доходів, значне подорожчання енергоносіїв, та ін.

Таким чином, Україні для вирішення проблем, спричинених значним обсягом державний боргу та його постійним збільшенням, необхідно: розробити та затвердити стратегію боргової політики, здійснювати постійний нагляд за основними макроекономічними показниками боргової безпеки України, сприяти збільшенню численності населення та його рівня життя, заохочувати інвесторів вкладати кошти у реальний сектор економіки України, створити привабливі умови для ведення підприємницької діяльності (у тому числі виходу її з тіні) та збільшення рівня споживання, створити міцну правову базу для розвитку економіки, сприяти збільшенню національних золотовалютних резервів та привабливості державних боргових інструментів, оптимізувати фіскальну політику держави як джерело державних доходів, забезпечити збільшення розміру інвестицій у інноваційну діяльність.

Література

1. Бюджетний Кодекс України від 8 липня 2010 року N 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Вахненко, Т. П. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України [Текст] / Т. П. Вахненко // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 14-24.
3. Закон України «Про основи національної безпеки України», 2003, № 39, ст.351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
4. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Олійник, О. В. Боргова безпека України: стан, проблеми, перспективи О. В. Олійник, І. В. Сідельнікова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 2(5). – С. 41-47.